

Munkáselőadások a Nemzeti Színházban

NÉMETH ANTAL

Nem véletlen és nem költői túlzás, hogy *Vörösmarty* a Nemzeti Színház megnyitására írott dramatizált prologusában, az *Árpád ébredésében* egy napszámos alakját is szerepelteti, annak az egyszerű munkásembernek, *Thuróczy* Pálnak állítván ezzel „aere perennius” emléket, aki két hétig feleségestől ingyen hordta a téglát az építkezéshez. Ez a nagy erejű jelképes cselekedet mintegy a rendi társadalom osztályhatárait félretoló, igazi „nemzeti” színházzá avatta ezt a kultúrintézményünket már akkor, amikor még a Pesti Magyar Színház nevet viselte.

Igazán nem a magyar munkásságon múltott, hogy a társadalmunkban betöltött mindenkori szerepe arányában sem részesedett mindig azokban az irodalmi és művészi kultúrjavakban, amelyeknek a Nemzeti Színház forrása volt. Mert valljuk be, hogy az alapításban döntő szerepet játszó kis- és középnemesség szerepének csökkenése csak felnövekvő polgárságunknak biztosított egyre növekvő térhódítást a nézőtér soraiban. A nálunk elkésve fejlődő kapitalizmus következtében késve kibontakozó „negyedik rend” kulturális igényeivel keveset gondoltak. Századunk elején a *Thália* számol először céltudatosan a munkásosztállyal, azonban mélyebb kapcsolat nem alakulhatott ki, elsősorban a hatóságok gyanakvó „ébersége” miatt. Annál különösebb a tény, hogy miután a Thália egyik alapítója és legagilisabb vezetője, *Hevesi Sándor* 1922-ben a Nemzeti Színház igazgatója lesz, ezt a hatalmi pozíciót nem használja fel a „közönségszervezés”-ben ilyesféle próbálkozásra. Az ő színházvezetői működésének évtizede alatt egyetlen munkáselőadással sem találkozunk a Nemzeti Színház repertoárján. Pedig az évről évre megújuló nem jelentéktelen deficitnek némi csökkentése címén beilleszthetők lettek volna úgynevezett „akciós”-előadások, mint amilyeneket a polgári *Pesti Hírlap* színházi rovatvezetője, *Ráskai Ferenc* rendezett lapja olvasóközönségének kedvezményes jegyekkel történő ellátására és amilyen „akciós” előadásokkal kezdődött később a *Népszava* kezdeményezésére a munkáselőadások sora 1935-ben.

Voinovich Géza kormánybiztosi működésének második évében ugyanúgy jelentkezett az évről évre megismétlődő deficit, mint korábban. A Nemzeti Színház évi mérlege az állami szubvención felül

1930—31-ben	368 964,42 pengő
1931—32-ben	269 901,— pengő
1932—33-ban [Márkus László alatt]	236 055,45 pengő
1933—34-ben [Voinovich első évében]	141 166,80 pengő

deficittel zárult. A színház anyagi megmentésére alakult „Szabad Színházpártolók” és a „Nemzeti Színház Barátai”-nak szervezete a részükre rendezett 30 előadással hiába növelte látszat szerint fillérekkel a bevételi rovatot, a színház költségvetésének rossz konstrukciója miatt a színészi túlfellépti-díjak, a napi-költségrovat felfalták a bevételeket. De minthogy a bevételi elmaradás kisebb bűn volt a színház pénzügyeit ellenőrző szervek szemében, mint a költségvetési rovatban előirányzott kiadások összehatárainak indokolatlan túllépése, a színház kapva kapott a *Népszava* ajánlatán, hogy — fix összegért — előadásenként egyezer pengőért átveszi a Nemzeti egy-egy előadását a munkásság részére vasárnap délelőtt rendezendő matiné jellegével. Akkor, amikor előfordult 1933—34-ben, hogy pl. a *Magyar Elektra* egy előadásának átlaga 201,54 pengő volt és a 47 műsordarabból mindössze 14-nek az átlagbevétele haladta meg az ezer pengőt, noha az átlagbevétel valamivel 1400,— pengő alatt volt előirányozva, Voinovichék nem szalaszt-hatták el ezt a biztos 1000—1000 pengőt.

A Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak akkor volt egy úgynevezett „Kultúrpropaganda osztálya”, amely a *Népszava* könyvkereskedésben (VII. Erzsébet körút 35. szám alatt) működött. Ennek az osztálynak Haáz Kálmán volt az igazgatója. Ő kötötte Voinovich Gézával az első megállapodást, amely az 1934—35. évad második felében a következő öt előadást eredményezte:

- 1935. I. 20. *A velencei kalmár*
- II. 10. *Bánk bán*
- II. 24. *Kísértetek*
- III. 17. *Tartuffe*
- V. 5. *Fenn az ertyő, nincsen kas.*

Ezek „rendkívüli délelőtti előadások” címen voltak nyilvántartva.

A február 10-i előadást magam is megnéztem, mert még nem láttam az 1934. június 11-én bemutatott új rendezést, amelyben új *Bánk*, új *Ottó* és új *Biberach* lépett fel és készülő könyvemben (*Bánk bán száz éve a színpadon*, Bp. 1935.) írni akartam mind a szereposztásról, mind pedig az előadásról. Ekkori benyomásomat rögzítik akkor papírra vetett soraim:

„És fel kell jegyeznünk, hogy 1935 február 10-én délelőtt, amikor először került munkasközönség elé *Katona* drámája, *Tiborcz* (*Bartos Gyula*) alig tudta végigmondani panaszát a pillanatonként felzúgó tüntetés-szerű tapsok miatt. Egy-egy mondatára másodpercekig tombolt a taps és hogy mennyire világnézeti indítéka volt ennek a sikernek, mutatja az, hogy *Biberachot* (*Uray Tivadar*) is megtapsolták, amikor azt mondotta: „Úgy! Őlni tudtok jó urak: bezzeg ha életet tudnátok adni, akkor érdemlenétek meg az uralkodást.” A III. és IV. felvonás közét áttapsolta a munkásmatiné közönsége. (I. m, 215. l.)

Ugyanannak az esztendőnek őszén már engem keresett meg Haáz Kálmán igazgató; megismertette velem a röviddel azelőtt kialakult gyakorlatot és a korábbi alapon megkötöttük a megállapodást, amely 2112/1935. saját szám alatt nyert iktatást.

A munkásság nagy érdeklődéssel fordult a megújult Nemzeti Színház előadásai felé és a szociáldemokraták akciójának sikerén felbuzdulva a Keresztény-szocialista Egyesületek Országos Szövetsége is hasonló munkásmatiné rendezését kérte, úgy, hogy végül is megkétszereződött a Nemzeti rendkívüli vasárnap délelőtti előadásainak száma.

Munkás-előadások az 1935—1936. évadban

1. <i>Madách: Az ember tragédiája</i> (Szd. 2+Ksz. 1)	1935. XI. 10., 17., 24.	3
2. <i>Molière: A fősvény</i> (Szd+Ksz)	XII. 8. 1936. I. 5.	2
3. <i>Babay József: Napraforgó</i> (Ksz)	1936. I. 19.	1
4. <i>Shakespeare: Hamlet</i> (Szd)	II. 9.	1
5. <i>Herczeg: Bizánc</i> (Ksz)	II. 23.	1
6. <i>Katona: Bánk bán</i> (Szd+Ksz)	III. 22., 29.	2
7. <i>Shakespeare: Macbeth</i> (Szd)	IV. 5.	1
8. <i>Jókai: Az aranyember</i> (Ksz)	IV. 26.	1
8 mű	összesen	12
		előadásban

A Szociáldemokrata Párt Kultúrbizottságával a következő évre kötött megállapodás eredeti példánya s az aláírva visszaküldött irathoz csatolt kísérőlevél fennmaradt. Ebből az 1825/1936. saját szám alatt iktatott kettős iratból megtudjuk, hogy a színház öt darabot ajánlott fel munkásmatinén való előadásra. Ezek a művek a következők voltak:

1. <i>Molière:</i>	<i>Tudós nők</i>
2. <i>Jókai:</i>	<i>Az aranyember</i>
3. <i>Szántó:</i>	<i>Sátoros király</i>
4. <i>Andai:</i>	<i>Harangvirág</i>
5. <i>Máriáss:</i>	<i>Fény a faluban</i>

Haáz Kálmán *Jókai Aranyemberét* vagy *Molière Tudós nőjét* kérte, a színház *Molière-vígjáték* mellett döntött, mert ez a produkció műszakilag könnyebben volt a repertoárba beilleszthető vasárnap délelőtti munkáselőadásként.

Végül az 1936—37. évadban az alábbi módon alakult a Nemzeti Színház rendkívüli vasárnapi munkásmatinéinak sora:

1. <i>Máriáss: Fény a faluban</i> (Ksz)	1936. X. 11.	1
2. <i>Molière: A tudós nők</i> (Szd)	1936. X. 25.	1
3. <i>Szigligeti: Liliomfi</i> (Szd+Ksz)	1936. XI. 15.	1
	1937. I. 24.	1
4. <i>Herczeg: Ocskay brigádéros</i> (Szd+Ksz)	1936. XII. 6.	1
	1937. I. 3.	1
5. <i>Zilahy: Zenebohócok</i> (Szd)	1937. II. 14.	1
6. <i>Kállay: A roninok kincse</i> (Ksz)	1937. III. 21.	1
7. <i>Jókai: Az aranyember</i> (Szd)	1937. IV. 4.	1
8. <i>Locher: Szülők lázadása</i> (Ksz)	1937. IV. 25.	1
9. <i>Beaumarchais: A sevillai borbély</i> (Szd+Ksz)	1937. V. 2., 16.	2
9 mű	összesen	12
		előadásban

Bár színházvezetésem első két szezonjában egy-egy előadás átlagbevétele 1416,32 pengőre emelkedett és a Nemzeti Színháznak egy előadás átlag 1400,— pengőbe került, a következő — 1937—1938-as — évadra is változatlan feltételek mellett kapta a munkásság a vasárnap délelőtti rendkívüli előadásokat. Egyidejűleg azonban más nehézségek jelentkeztek, amelyek később egyre szaporodtak, úgyhogy két évvel utóbb — 1939 őszén — miniszteri rendelet alapján teljesen új alapokra kellett fektetnünk a munkáselőadások szervezését.

A 30-as évek második felében megindult a versengés a munkásság megnyeréséért. A kormányzat ki akarta fogni a szelet a szociális mozgalmak vitorlájából, egyszerre rálicitált a szociáldemokraták kezdeményezésére és a keresztényszocialisták folytatódó akciójára. A *Munka és Öröm* címen létrejött nemzetközi szabadidőmozgalmi világszervezetnek megalakult a magyar frakciója, amelyben a kultuszminisztériumot egy Dr. Szabó István nevű min. osztálytanácsos képviselte. A legnagyobb súllyal az Ideiglenes Magyar Szabadidőmozgalmi Nemzeti Bizottság akarta szaporíttatni és intézményesíteni a bevált munkáselőadásokat.

Alkalomszerűen egy-egy gyár vagy vállalat is megkereste a Nemzeti Színházat és egészen vagy részben megvásárolt egy színházi előadást, a jegyeket aztán még nagyobb kedvezménnyel, esetleg — jutalomképpen — ingyen a dolgozók között szétosztotta. (Mint pl. a budapesti Gamma Gyár tette, amire alább majd hivatkozás is történik.) Régi tetszhalott szervezet támadt fel, a „Népegészségügyi és Munkásvédelmi Szövetség”, hogy egyszerre felfedezvén a Nemzeti Színház nagy vonzóerejét, kedvezményes jegyek szétosztásával fokozza saját népszerűségét a tagság körében. A Szociáldemokrata Párt Kultúrpropaganda jegypénztára is lazított jegyjuttatási eljárásán és nemcsak párttagoknak, hanem utcáról besétáló színházjegyvásárlóknak is kedvezményes jegyet adott el ellenőrzés nélkül; ez kérdésessé tette a munkáselőadások eredeti célját és megkárosította a színház teljeseszerű forgalmát, amely állandóan növekedő tendenciát mutatott. Mindezek a jelenségek radikális rendezést követeltek. Íme néhány dokumentum az említett problémákkal összefüggésben:

1938 február 15-én érkezett a Nemzeti Színházhoz a „Munka és Öröm” szabadidőmozgalmi világszervezet hivatalos levélpapírján ez a levél:

Igen tisztelt Igazgatóság!

Mint a fenti világszervezet magyar kormány megbízottja és annak végrehajtó tanácsában Hóman Öccellentájának is egyúttal állandó képviselője, van szerencsém az igen t. Igazgatósággal tisztelettel közölni, hogy az ideiglenes magyar szabadidőmozgalmi nemzeti bizottság f. évi január hó 31-én tartott ülésében a fővárosi napi sajtó közleményei alapján tett bejelentéséből örömmel értesült a Budapesti Gamma Gyár, illetve jóléti alapjának szabadidőmozgalmi akciójáról, amellyel az említett gyár alkalmazottainak munka utáni olcsó szórakoztatását az igen t. Igazgatóság vezetése alatt álló Színház, egyik előadása összes jegyeinek megvételével lehetővé tette.

A bejelentéssel kapcsolatban hosszabb vita indult meg arról, hogy miképpen lehetne, akár az állami, akár a magánszínházakban ezeknek a külföldön is jól bevált színházi bérleteknek rendszerét a gyáripari, illetve vállalati élet keretei között szélesebb alapokra fektetni. A megindult eszmecsere során Novágh Gyula, a budapesti Iskolánkívüli Népművelési Bizottság ügyvezető igazgatója azt a bejelentést tette, hogy a budapesti népművelési bizottság is kért ilyen külön előadásbérleteket a fővárosi üzemek munkásai és alkalmazottai részére a t. Igazgatóságtól, de a t. Igazgatóság eziránt előterjesztett kérését egy ízben sem teljesítette. Megjegyeztem továbbá Novágh, hogy tudomása szerint a szociáldemokrata szakszervezetek részére 10 ilyen előadást engedélyezett a t. Igazgatóság, éppen ezért méltányosnak látszik, hogy a székesfővárosi üzemek munkásai részére is engedélyeztessenek ily külön bérleti előadások.

Minthogy az Ideiglenes Magyar Szabadidőmozgalmi Nemzeti Bizottság nagy súlyt fektet arra, hogy az említett színházbérleti akció a gyáripari és vállalati élet keretei között rendszeres intézménnyé váljék — az említett bizottság megbízásából és nevében, van szerencsém a t. Igazgatóságot tisztelettel arra kérni, hogy mind: az általában érintett külön munkásjóléti színházbérleti-akciók lehetőségeiről, mind: a külön is említés tárgyává tett fővárosi üzemi munkáselőadások kérelmei tekinte-

tében elfoglalt nagybecsű álláspontjáról, a legközelebbi bizottsági ülés résztvevőinek megfelelő tájékoztatása végett, engem lehetőleg mielőbb értesíteni méltóztassék.

Fogadja az igen tisztelt Igazgatóság őszinte tisztelettem nyilvánítását, mellyel

megvagyok

az Ideiglenes Magyar Szabadidőmozgalmi Nemzeti Bizottsága nevében is:

Szabó István s. k.

miniszteri osztálytanácsos

Én 497/938 saját szám alatt négyoldalas levélben minden pontra megadtam a felvilágosítást:

Igen tisztelt Tanácsos Úr!

Folyó hó 12-én kelt sorait, amelyben értesíteni méltóztatik bennünket arról, hogy a Gamma Gyár előadásával kapcsolatban a „Munka és Öröm” nemzetközi bizottsága akciónkat örömmel vette tudomásul és a Gamma Gyár előadását, mint egy szabadidőmozgalmi akciót tekinti, hálásan köszönjük.

Nb. levele többi részében felvetett gondolattal kapcsolatban mindenképpen engedje meg Tanácsos Úr, hogy leszögezzük azt a tényt, miszerint a dolgozók szabadidőmozgalmi keretén belül, a színházi szórakoztatást akkor kezdte a Nemzeti Színház művelni, amikor a Nemzeti Színház igazgatását szerencsém volt átvenni.

Azokat a sporadikus akciós előadásokat, amelyeket elődeim néna-néha adtak, én rendszeresítettem úgy a munkás, mint az ifjúság felé.

A továbbiakban pontos kimutatást adtam, hogy 1935 óta mely darabokat játszotta a Nemzeti Színház a vasárnapi munkásmatinék során, hány ifjúsági előadást tartottunk és milyen egyéb akciós előadásaink voltak szellemi dolgozók részére, majd így folytattam:

Ezeket az adatokat nem azért említem, hogy magamnak érdemül rőjjam fel, de a tények leszögezése és tisztázása szempontjából én ezt a rögzítést különösen szükségesnek tartom akkor, amikor a nehéz munkával és szervező erővel kitapasztott utat a kezdeményezés nehéz lépései után — különösen a munkások felé — más másképpen szeretné organizálni.

Amennyiben felsőbb hatóságom is célszerűnek tartja, hogy azokat a kapcsolatokat, amelyeket önmagunk erejével építettünk ki a munkásság és a tisztviselő-társadalom felé, felváltassanak egy központilag irányított szervezet készülő kapcsolataival, úgy természetesen alkalmazkodni fogok felsőbbfokú utasításaihoz. Meg vagyok győződve arról, hogy egy ilyen központosított szórakoztatás — kellő megszervezéssel — az eredményeket fokozni és tökéletesíteni fogja. Nem tudom pártolni azonban azt a gondolatot, hogy központosítás nélkül egyes üzemeknél a két már meglevő csoporton kívül, más is próbálkozzék előadások szervezésével még az idei évadban, amikor úgy a Keresztényszocialista párttal, mint a Szociáldemokratákkal, olyan megállapodást kötöttem, hogy rajtuk és a Köztisztviselőkön kívül más akciós előadásokat nem fogok rendezni.

Eleve felhívom Osztálytanácsos Úr szíves figyelmét arra is, hogy az ilyen előadássorozatokat mindig kellő mérséklettel kell irányítani. Egy-két sikerült sorozat a szervezőkben rögtön a sorozatok kiterjesztésének, szaporításának gondolatát veti fel. Ilyenkor szeretnék azt minél szélesebb mederben kiterjeszteni és nem gondolnak arra, milyen kárt jelenthet egy ilyen megfontolás és megfontolás nélküli, akár vasárnap délelőtt, akár hétköznap délutáni túlhalmozott számú akciós előadássorozat magára az intézményre, ez esetben a Nemzeti Színházra, szorosabban a színház rendes esti előadásaira.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy az *akciós előadásoknak* csak akkor van értelmük és hasznuk, ha azok *közönségnevelő* tendenciával bírnak. Ha nemcsak önmagukért szerveződnek de ha azokon a délelőtti előadásokon a közönség a színházkultúrát megízelve a színházat máskor is látogatni óhajtja majd és így ezek az előadások közönséget nevelnek tulajdonképpen a színház esti és más rendes előadásainak.

Az „Egészségügyi és Munkásvédelmi Szövetség” elnöke, *Lukács György* „válságos és belső titkos tanácsos”, nyugalmazott kultuszminister is elérkezettnek látta az időt, hogy a munkásosztály kultúrszínvonalát emelje a Nemzeti Színház számlájának terhére. Íme a jellemző kordokumentum teljes terjedelmében:

N. Sz. 1660/1938. sajtó sz. alatt iktatva.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

Szövetségünk, amely 1924-ben, gróf Apponyi Albert elnökletével alakult, a munkások életnívójának emelését tűzte ki feladatul.

Szövetségünk a munkások szabadidejének célszerű felhasználása céljából igen szép és nagysikerű akciókat szervezett. Munkáskirándulásokat rendezünk, ahol a testi felfrissülés mellett megfelelő lelki üdítőt is kaptak a munkások. Munkáshangversenyeket tartunk, előadásokat hirdetünk. Szövetségünk ezt a kultúrtevékenységet a jövőben fokozni óhajtja. Erre a célra a legmegfelelőbbnek gondoljuk, ha Szövetségünk tagvállalatai munkásainak, akiknek szellemi színvonalát eddigi tevékenységünk folyamán alkalmunk volt jól megismerni, a téli hónapokban havonta egyszer alkalmat nyújtanának, hogy vasárnap délelőttönként színelőadást megtekinthessenek. Fenti ügyben egyidejűleg kérvényt intéztünk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. A kérdést úgy véljük megoldhatónak, ha Szövetségünk a munkásoknak 30 filléres átlag-áron juttathatná a jegyeket.

Tisztelettel kérjük Igazgató Urat, méltóztassék a Nemzeti Színházban tartandó munkáse előadásokat ilyen módon lehetővé tenni és kérésünket ebben az értelemben felkarolni. Mindannyiunk hazafias érdeke, hogy a magyar nemzet széles néprétegének alkalmat adjunk, hogy kultúrszínvonalát emelje. Budapest, 1938. szeptember hó 25.

Szántó Menyhért s. k.
ív. igazgató

Kiváló tisztelettel:
Lukács György s. k.
elnök

Az ál-jótekönykodásnak erre a perfid provokálására én személyesen nem is válaszoltam, hanem titkárom aláírásával küldtettem választ előbb október 4-én, majd újabb — módosított értelmű — megkeresésükre november 2-án.

Népegészségügyi és Munkásvédelmi Szövetség
tekint Elnökségének

Budapest

Hivatkozással múlt hó 28-án 4016/1938/GA. szám alatt ide érkezett nb. soraira, bár teljesen átérzem a t. Elnökség munkásságának és akcióinak értékes célzatát, megbízásból őszinte sajnálattal közlöm, hogy a Nemzeti Színház egy teljes „házat” a jelzett 30 filléres átlag-ár mellett semmiképpen sem tud rendelkezésre bocsátani már csak azért sem, mert csupán a villanyfogyasztás költsége egy előadásnak több, mint az ilyen alapon eladott ház teljes bevétele. A Nemzeti Színház időnként kultúrpropaganda (népművelési) előadások céljára előzetes megállapodás alapján elad egy-egy teljes házat, azonban 1700 pengős önköltségi ár mellett. Ha az Önök által felajánlott összeg és az általunk megjelölt 1700 P közötti differenciát akár a Kultuszminisztérium, vagy akár más közület hajlandó a Színháznak megtéríteni, úgy készséggel állhatunk rendelkezésükre.

A rend kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a Nemzeti Színház bérleti rendszere olyan arányú, hogy egy teljes házat semmiképpen sem tudunk nb. rendelkezésükre bocsátani, annak azonban nem lenne akadály, hogy bizományi árusítást eszközölhessenek, amely azt jelentené, hogy előre megállapítandó előadásokra esetenként 50 vagy 100 darab jegy állna rendelkezésre. Az ide vonatkozó ár-tabellát csatolom.

Teljes tisztelettel
dr. Liszt Nándor s. k.
titkár

Népegészségügyi és Munkásvédelmi Szövetség tekintetes Elnökségéhez

Hivatkozással október 26-án ide érkezett nb. soraira megbízásból tisztelettel közlöm, hogy vasárnap délelőtti munkáselőadásokat a jelzett formában csak abban az esetben tudja megvalósítani, ha a t. Elnökség garanciát vállal és bizonyítani tudja, hogy a színházba bejövő közönség valóban személy szerint a munkásosztályhoz tartozik és nincs módja egyénenként az esti előadások látogatására.

Amennyiben a t. Elnökség igényt tartana vasárnap délelőtti munkáselőadásokra, úgy egy teljes házat 1000 P, azaz Egyezer pengőért tudnánk rendelkezésre bocsájtani. Az Urak által eredetileg felajánlott a 30 filléres átlagár semmiféle tárgyalási alapot nem képezhet, mert még az 1000 pengős teljes ház megváltási ár is igen gyakran ráfizetést jelent a színház számára.

Szíves válaszuk elvártában, maradtam

teljes tisztelettel
dr. Liszt Nándor s. k.
titkár

A Népegészségügyi és Munkásvédelmi Szövetség azonban nemcsak engem bombázott leveleivel, a kultuszminisztériumhoz is fordult, ahonnan VKM 14.915/1938. III. alatt leküldték a kérvényt „tárgyalás és jelentéstétel végett”. Én a miniszteri leiratra 1938. október 24-én a következő megjegyzést írtam: „A Szövetség kérelme abszurd, mert annyit jelent, hogy cca 360—380 pengőért kér egy vasárnap délelőtti előadást, amikor az 1000 pengős munkáselőadásokra is ráfizetünk néha. — Egyszer már felvilágosítottuk Lukács Györgyékét. — Mit okvetetlenkednek! N. A.” A leiratra válaszul felküldtem *Teleki* Pál kultuszminiszternek a Szövetséghez intézett — előbb idézett — október 4-i és november 2-i levél másolatát, amely egyúttal jelentéstételként is szolgált. Erre végre elhallgattak.

Minden okom meg volt rá, hogy gyanakvással fogadjam a munkások szellemi színvonalának emelése érdekében gombamódra elszaporodó obskurus szervezetek olcsó jegyakióit, amikor — mint említettem — tudomásunkra jutott, hogy a Kultúrpropaganda jegypénztár sem ellenőrizte: kihez is jut a munkásoknak szánt kedvezményes jegy? Ellenőriztettem a hírt és meggyőződtem: igaz. Erre bevételttem a Szociáldemokrata Párttal kötött megállapodásunkba egy klauzulát, amelyet Haáz Kálmán először így fogalmazott meg: „A jegyek eladásánál mindent el fogunk követni, hogy az igen tisztelt Igazgató Úr azon kívánságát teljesítsük, hogy ezekből a kedvezményes jegyekből lehetőleg csak pártunkhoz, lapunkhoz, illetőleg a munkáskörökhöz tartozó egyéneknek juthassanak”. Mire én ezt a megjegyzést írtam az elfogadólevél szélére: „nem »lehetőleg«, hanem k i z á r ó l a g !”

A zökkenők ellenére a munkáselőadásoknak a jelzett két párt között megosztott rendszeres vasárnap délelőtti formája még két szezonon keresztül funkcionált. Kimutatás a jelzett évadokról:

Munkáselőadások
az 1937–1938. évadban:

1. <i>A proletárok</i>	1937. X. 10.	1
2. <i>Bizánc</i>	XI. 7.	1
3. <i>Jézusfaragó ember</i>	XI. 28.	1
4. <i>A bor</i>	XII. 19., 1938. II. 13.	2
5. <i>Szentivánéji álom</i>	1938. I. 16.	1
6. <i>Ellák</i>	I. 30.	1
7. <i>Csalódások</i>	II. 20.	1
8. <i>Süt a nap</i>	III. 20., 27.	2
9. <i>Rang és mód</i>	IV. 10.	1
9 mű	összesen	11

előadásban

Munkáselőadások
az 1938–1939. évadban:

1. <i>A csikós</i>	1938. X. 9.	1
2. <i>Sárga csikó</i>	X. 16.	1
3. <i>A dolovai nábob leánya</i>	XI. 13.	1
4. <i>Éljen az egyenlőség</i>	XI. 20.	1
5. <i>Madarak</i>	XII. 11.	1
6. <i>Két cárnő</i>	1939. I. 15., II. 19.	2
7. <i>Ahogy tetszik</i>	I. 22.	1
8. <i>Gyurkovics leányok</i>	I. 29.	1
9. <i>Zenélő óra</i>	II. 12., V. 21.	2
10. <i>A mizantróp + Póruházi negédesek</i>	II. 19.	1
11. <i>Farkaskaland</i>	II. 26.	1
12. <i>Via mala</i>	III. 5.	1
13. <i>István király</i>	III. 12.	1
14. <i>Süt a nap</i>	III. 26.	1
15. <i>Ludas Matyi</i>	IV. 16.	1
15 mű	összesen	17

előadásban

A *Zenélő óra* színrekerült 1939. V. 7-én rendkívüli délelőtti előadásban.

A Nemzeti Színházzal szemben támasztott igények annyira megnőttek, hogy azokat még áldozatok árán sem lehetett teljesíteni. Üzemek, állam által támogatott szervezetek (Nemzeti Munkaközpont stb.) ostromolták kedvezményes előadásokért, tömeges jegyekért a színházat, sőt a kultuszminisztériumot is. Ekkor történt, hogy a minisztérium a fővárosi Népművelési Bizottságot bízta meg 1939 nyarán a munkáselőadások szervezésével, amelynek vezetője, *Novágh* Gyula népművelési igazgató kiváló szervezői képességgel és a szervezésben évtizedes rutinnal rendelkezett. Így a Nemzeti nem öt-tíz különböző igénylővel állt szemben, hanem egyetlen szervezési szakemberrel, aki mindenféle szempontból előbb koordinálta a felmerült igényeket és az adott lehetőségeket. Az év tavaszán — 1939 március utolsó napjaiban — elhunyt Haáz Kálmán, a *Népszava* kiadóhivatali igazgatója és amikor az új igazgató, *Linhardt* Antal folytatni kívánta a korábban megvalósított és akkor még bevált gyakorlatot a munkáselőadások rendezésében, már hivatkoznunk kellett a VKM 18 494/1939.-III. sz. rendeletére, amely úgy

határozott, hogy a munkáselőadások szervezése és rendezése egyedül és kizárólag a Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottságának hatáskörébe tartozik.

N. Sz. 79/1940. saját iktatószám alatt fennmaradt egy összefoglaló feljegyzés a Nemzeti Színházban rendezett munkáselőadások ekkori helyzetéről; ez pontos képet ad az összetett probléma átmeneti állapotáról.

A Nemzeti Színház évről évre 10 vasárnap délelőtt a műsoron levő darabokból előadásokat rendezett és rendez a munkásság számára. A 10 előadásból 5 a szociáldemokrata szakszervezet tagjainak, 5 pedig a keresztényszocialista munkásoknak jutott.

Ezek az előadások tekintettel a Nemzeti Színház évi, nagy munkateljesítményére és a színészek túlfoglalkoztatott voltára, komoly megterhelést jelentettek, hiszen gyakran előfordult, hogy egy-egy művész vasárnaponként kétszer, sőt háromszor is szerepelt, délelőtt, délután és este. Nemcsak a művészeknek, de a műszaki személyzetnek is elvette ez pihenő délutánját, noha a hét végén tartott premierek, a szombat délután tartott saját ifjúsági előadásaink annyira kifárasztották őket, hogy mindenképpen megérdemelték volna pár nyugodt órát.

A színháznak egy-egy vasárnap délelőtti munkáselőadás átlag, önköltségi áron 1000 pengőjébe került. (Az önköltségi ár alatt: világítás, fűtés, nézőtéri személyzet, öltöztetők, fodrász, műszaki személyzet, túlfellepti díjak stb. értendő). A Nemzeti Színház nemcsak, hogy nem keresett ezeken az előadásokon, de gyakran rá is fizetett. Vállalta ezt abban a hiszemben, hogy ezt az áldozatot a munkástársadalomért és annak szellemi színvonala emeléséért hozza.

Ezek a munkáselőadások azonban 1935 óta *Németh Antal* dr. igazgató által eszközölt ellenőrztetések szerint nem töltötték be hiánytalanul eredeti hivatásukat. A szakszervezetek nemcsak szegény sorsú, igazolt munkásoknak juttatnak jegyeket, amelyek szinte félárért voltak kaphatók, hanem például a *Népszava* irodájában történt próbák igazolása szerint bárki bemehetett az utcáról és szakszervezeti igazolvány bemutatása nélkül jegyhez juthatott. Ily módon a munkáselőadások bizonyos mértékig kétségtelenül fizető publikumot vontak el a Nemzeti Színház esti előadásaitól az olcsóbb helyárák révén.

A második ok, amiért a régi helyzet tarthatatlanná vált az volt, hogy különféle munkásszervezkedések alakultak (Nemzeti Munkaközpont, stb.), amelyek szintén újabb és újabb vasárnap délelőtti előadásokat kértek, sőt követeltek a Nemzeti Színháztól. A vasárnap délelőtti munkáselőadások szaporítása a színház jelenlegi munkarendje mellett nemcsak antiszociális lett volna, de egyenesen megoldhatatlan probléma.

Ekkor merült fel *Hóman* Bálint agyában az a gondolat, hogy a munkásság kulturális ellátását kiveszi a politikai pártok kezéből és a Népművelési Bizottságra bizza. Az állami színházak igazgatói örömmel üdvözölték ezt a gondolatot, mert így egyetlen felelős és a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium, valamint a Budapest székesfőváros felügyelete alatt működő hivatalos szervvel álltak immár szemben és nem két-három, esetleg több politikai szervezettel kellett kitárgyalniok a munkáselőadások anyagi és művészi kérdéseit, hanem egy arra hivatott és az ilyenféle kérdések —, szervezkedések ügyében teljesen járatos szakemberrel.

1939 év őszén a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter idevonatkozó rendelkezése alapján a régi 10 nemzeti színházi munkáselőadás megszervezésével *Novágh Gyula* népművelési igazgató bízott meg, akiért a továbbiakban az együttműködés a legközvetlenebb mederben folyik. A Nemzeti Színház és a Népművelési Bizottság között kötött megállapodást a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter 19.700/1939. III. számú rendeletével hagyta jóvá...

Arra a kérdésre, hogy a Nemzeti Színház tudná-e szaporítani a munkáselőadások számát, minden a helyzettel tárgyilagosan ismerős szakember csak tagadó választ adhat. A Nemzeti Színház játékidénye alatt összesen 40 vasárnap fölött rendelkezik. Ebből 16 vasárnapot megelőző szombaton saját ifjúsági előadás van a Nemzeti Színháznak. 13 vasárnap délelőttöt már lefoglalnak a munkáselőadások és évente legalább 6 — 7 színművészeti akadémiai vizsgálóelőadás részére kell rendelkezésre bocsátani a Nemzeti Színház igazgatóságának a színpadot, technikai berendezését és műszaki személyzetét. Nyilvánvaló tehát, hogy mindössze 4 olyan vasárnap délelőtt van, amikor szombat déltől vasárnap éjfélig nem öt, hanem mindössze négy előadást tart a színház.

Figyelembe véve még azt, hogy a 40 vasárnap közül, 20 vasárnapot megelőző szombaton premier van a Nemzeti Színházban, ami nagyszabású színészi és műszaki előkészületeket igényel, nyilvánvaló, hogy úgy a színpad, mint a művészszemélyzet a maximális módon igénybe van véve...

Mielőtt rátérnénk annak a tervnek az ismertetésére, amelyre e feljegyzés végén utalás történt, még közlöm ennek az átmeneti esztendőnek a statisztikáját, amelyet tartalmilag és formailag a korábbi mintára, de már a Népművelési Bizottság szervezésében rendezett a Nemzeti Színház.

Munkáselőadások az 1939–1940. évadban

1. <i>Énekes madár</i>	1939. X. 22.	1
2. <i>Donna Diana</i>	XI. 26.	1
3. <i>Süt a nap</i>	XII. 3., 10.	2
4. <i>A Noszty-fiú esete Tóth Marival</i>	1940. I. 14., II. 11., III. 3.	3
5. <i>Andromache+Pereskedők</i>	I. 28.	1
6. <i>Hamlet</i>	II. 25.	1
7. <i>Első diadal</i>	III. 17., IV. 7.	2
8. <i>A velencei kalmár</i>	III. 31.	1
9. <i>Új haza</i>	IV. 21.	1
10. <i>Sok hűhó semmiért</i>	V. 5.	1
10 mű	összesen	14 előadásban

Közben érlelődött a terv: a növekvő érdeklődést a Nemzeti Színház belső fejlesztésére használni fel, hogy teljesíteni tudja a munkáselőadások kiszélesített tervét. Neves vezető színészekkel gazdagon rendelkezett a színház, de az új erők fejlesztésére a kis létszámú színészgárdával dolgozó Kamaraszínház egyáltalában nem, a Népszínház épületében pedig csak ritkán nyílt lehetőség. Új színházépület kellett, ahol a vezető szerepekben a jeles protagonisták mellett kipróbálásra váró fiatalabb erők is szóhoz juthatnak kisebb kockázat mellett, mint az anyaépületben. Ötéves belső színházfejlesztési tervet dolgoztam ki, amely évi ötvenre emelt munkáselőadás szerény bevételéből 10 új tag szerződtetését, illetve bevált segédszínészeknek e státusból epizódszínészi státusba való áthelyezését, jelebbi epizódszínészeknek rendes tagként való szerződtetését tette lehetővé.

A fővárosnak már régóta állandó problémát okozott a tulajdonában levő Városi Színház (mai Erkel Színház) megfelelő hasznosítása, mert a döcögő magánvállalkozások alig fedezték fenntartásának költségeit. Tekintettel a nézőtér nagy befogadóképességére — 2206 ülőhellyel rendelkezett akkor a Városi Színház —, itt végre lehetőség nyílt volna valóban filléres alapon színházi előadásokat rendezni a munkásság részére. Megállapodtam tehát Novágh Gyula igazgatóval, hogy amennyiben megkapja „művelődési ház” céljaira a Városit, a Nemzeti munkáselőadásait oda telepítjük át és az Operaház is ugyanitt rendez majd népszerű operákból előadássorozatot a dolgozók számára. A Népművelési Bizottság megpályázta az épület bérletét és a főváros kultúrpolitikai osztálya felismervén a terv jelentőségét és a „házikezelés” hasznosságát, „Magyar Művelődés Háza” néven a Népművelési Bizottság kezelésébe kiadta a Városi Színházat.

Munkáselőadásaink áthelyezése a Városi Színház színpadára a túlterhelt népszínházi épületből a darabok kiválasztásának csupán annyi megszorítását jelentette, hogy nem minden Nemzeti Színház-i produkciót tudtunk előadni a Magyar Művelődés Házában, melynek színpada szcenikai szempontból jelentékenyen korlátozottabb volt a Nemzeti színpadáénál. Amelyik előadásnál a gyors színváltást pl. forgószínpad használata segítségével, vagy vetített díszletekkel, vagy e két lehetőség kombinációjával oldottam meg, az a Városiban nem volt bemutat-

ható. Egyébként a Népművelési Bizottság az igényléseknek megfelelően jelölte ki a műsorra kerülő darabokat és ezek azután ugyancsak az egyes csoportok bejelentési igényének megfelelő előadási számban kerültek színre. A gyárak, vállalatok és intézmények jegyintézői főpróbáinkon megnézték a Nemzeti minden produkcióját, hogy akcióik során személyes élményeik alapján adhassanak az érdeklődőknek megfelelő felvilágosítást.

Évi 50 többlet-előadás vállalása gondos előkészítést igényelt. 1940. május 16-án letisztázást nyert a pontosan kidolgozott költségvetés*, amelyet másnap magánlevélben küldtem el Novágh Gyulának, a Népművelési Bizottság igazgatójának:

Csatoltan átnyújtom szigorúan bizalmasan, saját használatra a Nemzeti Színháznak a Városi Színházban rendezendő 50 munkáselőadására vonatkozó költségvetési tervezetünket. Amennyiben az ötéves szerződés megköthető, úgy az 1969 pengős előadásonkénti átlag-költség ellenére a kinevelendő színészek felhasználhatósága kedvéért és a nemes cél érdekében az önköltségi áron valamivel alul vállalni tudom az előadásokat. Természetesen év közben sem az előadások számát csökkenteni, sem pedig a szerződött színészeket elbocsátani nem tudom. A színészek szintén csak többéves szerződés esetében köthetők ilyen alacsony gage mellett.

Abban a pillanatban, amikor Budapest Székesfőváros részéről az ötéves terv elfogadására nézve konkrét javaslat merül fel, kérem szíves értesítéset.

Tíz nappal később már elkészült a szerződés első tervezete, amely öt évre évadonként 50 színházi előadásra szolt a Városi Színház épületében, amelyet hammarosan át is kereszteltek a már mondott Magyar Művelődés Háza névre. A Népművelési Bizottság előadásonként 1650,— pengő önköltségi árat fizet a Nemzeti Színháznak, amelynek évi summáját, a 82 500,— pengőt Budapest Székesfőváros biztosítja. Novágh Gyula 1940 augusztus 23-án 2058/1940. saját szám alatt küldte át a megállapodásra vonatkozó polgármesteri átirat két példányát, amit azonnal továbbítottam a kultuszminiszterhez. Ezen az alapon azután a Nemzeti Színház munkáselőadásai igazgatásom utolsó négy esztendejében a következőképpen alakultak:

Az 1940—41. évadban a Magyar Művelődés Házában volt:

	44 esti előadás,
	2 délutáni előadás,
	10 délelőtti előadás
összesen	56 előadás.

Ezek közül 50 alkalommal a Népművelési Bizottság által rendezett előadások során, 6 alkalommal pedig rendkívüli előadások során vendégszerepelt a Nemzeti Színház.

A többségében munkások — de mindig kifizetésű dolgozók — részére tartott 56 előadás alkalmával összesen 16 mű került színre. Ezek — az elért előadásszámok sorrendjében — a következők voltak:

* Mind a költségvetés, mind pedig e dolgozat közléseit alátámasztó valamennyi dokumentáció az OSZK Színház történeti Tárának birtokában van.

1. Jókai Mór: <i>A földönjáró csillagok</i>	1
2. Katona József: <i>Bánk bán</i>	1
3. Csepreghy Ferenc: <i>Sárgagesikó</i>	1
4. Kovách Aladár: <i>Téli zsoltár</i>	1
5. Zilahy Lajos: <i>Süt a nap</i>	1
6. Teleki László: <i>Kegyenc</i>	1
7. Mikszáth–Harsányi: <i>A Noszty fiú esete Tóth Marival</i>	1
8. Shakespeare: <i>A velencei kalmár</i>	2
9. Szabados Árpád: <i>A fülemüle</i>	2
10. Hercegy Ferenc: <i>Ocskay brigadéros</i>	5
11. Tamási Áron: <i>Vitéz lélek</i>	6
12. Rákosi Viktor: <i>Elnémult harangok</i>	6
13. Gyallay Domokos: <i>Külön nóta</i>	7
14. Asztalos M.—Liszt N.: <i>Vidám szüret</i>	7
15. Rostand, E.: <i>Cyrano de Bergerac</i>	7
16. Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	7

16 mű

összesen 56
előadás

Az 1941—42. évadban a Nemzeti Színház összesen 52 előadást tartott a Magyar Művelődés Házában, mégpedig:

40 rendes esti előadást,
1 rendkívüli esti előadást,
1 rendkívüli du. előadást,
10 délelőtti előadást.

A színre került darabok és az elért előadásszámok:

1. Marjay Ödön: <i>A győri kaland</i>	1
2. Csiky Gergely: <i>Mukányi</i>	2
3. Illés Endre: <i>Törtetők</i>	2
4. Ibsen Henrik: <i>Nóra</i>	2
5. Harsányi Zsolt: <i>A bolond Ásvayné</i>	4
6. Járvilucma: <i>Északiai</i>	4
7. Katona József: <i>Bánk bán</i>	7
8. Csepreghy Ferenc: <i>A piros bugyelláris</i>	7
9. Móricz Zsigmond: <i>Nem élhetek muzsikaszó nélkül</i>	7
10. Rostand Edmond: <i>A sasfiók</i>	7
11. Vörösmarty Mihály: <i>Csongor és Tünde</i>	8

11 mű

összesen 52
előadásban

Az 1942—43. évadban a Nemzeti Színház a Magyar Művelődés Házában a Népművelési Bizottság szervezésében összesen 48 előadást tartott, melyből

33 rendes esti,
2 rendkívüli délutáni,
12 rendes délelőtti és
1 rendkívüli délelőtti előadás volt.

A Nemzeti Színháznak ezek a Népművelési Bizottság által szervezett előadásai bérletek szempontjából a következőképpen oszlottak meg:

1. 10 előadás szerda esténként, 10 különböző darabból,
2. 30 előadás kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat esténként, mely alkalommal ún. sorozatos előadásban került 6 darab színre,
3. 10 előadás vasárnap délelőttönként, 10 különböző darabból.

Ez az 52 előadás a Magyar Művelődés Házában nemcsak a népművelési tagok színházigényének kielégítésére szolgált, hanem pl. a szerda esti 6 előadást vegyes intézmények kapták: Népszálló, Tüdőbeteg-gondozó, Köztisztasági Hivatal csatornatisztító osztálya stb., a csütörtök esti 6 előadást a Fővárosi Üzemek munkásai, a péntek estieket az iparostanoncok, a szombat estieket a Nemzeti Munka-központ, a vasárnap délelőttiakat vegyesen a magánüzemek, a népművelés és a munkásság részére rendezte a Népművelési Bizottság.

Összesen 11 mű szerepelt a műsoron 52 előadásban.

Ez a 48 — nagyrészből munkás — előadás bérletek szempontjából a következőképpen oszlott meg:

1. 10 előadás kedd esténként 10 különböző darabból,
 2. 24 előadás szerda, csütörtök, péntek, szombat esténként, mely alkalommal ún. sorozatos előadásban került színre 6 mű,
 3. 12 előadás vasárnap délelőttönként 10 különböző darabból,
 4. 1 rendkívüli munkáselőadás április 4-én,
 5. 1 rendkívüli délutáni előadás a Nemzeti Gyermekház alkalmából, május 11-én.
- A műsoron összesen 12 mű szerepelt a 48 előadásban

A színre került darabok és az elért előadásszámok:

1. Zilahy Lajos: <i>Süt a nap</i>	1
2. Kisfaludy Sándor: <i>A Dárdai ház</i>	7
3. Kállay Miklós: <i>A roninok kincse</i>	2
4. Lavendán—Ságody: <i>Felső</i>	2
5. Katona József: <i>Bánk bán</i>	3
6. Mikszáth—Harsányi: <i>A vén gazember</i>	2
7. Zilahy Lajos: <i>Szépanyám</i>	7
8. Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	4
9. Tamási Áron: <i>Csalóka szivárvány</i>	6
10. Géraudoux: <i>Sellő</i>	6
11. Szigeti József: <i>A vén bakancsos és fia, a huszár</i>	6
12. Márai Sándor: <i>A kassai polgárok</i>	7

12 mű

összesen 48
előadásban

A Nemzeti Színház az 1943—44. évadban a Népművelési Bizottság szervezésében összesen 47 előadást tartott, amelyből

34 rendes esti előadás

13 rendes délelőtti előadás volt.

Ezek az előadások bérletek szempontjából a következőképpen oszlottak meg:

- 8 előadás kedd esténként „A” jelzéssel,
 - 8 előadás szerda esténként „B” jelzéssel,
 - 6—6 előadás csütörtök esténként „C”, pénteken „D” és szombat esténként „E” jelzéssel,
 - 8 előadás vasárnap délelőttönként „F” jelzéssel,
 - 5 rendkívüli bérleti előadás, egyes testületek részére.
- A műsoron e 47 előadásban összesen 14 mű szerepelt.

A színre került darabok és az elért előadás-számok:

1. Herczeg—Márcz—Zilahy: <i>Négy egyfelvonásos</i>	1
2. Zilahy Lajos: <i>Süt a nap</i>	1
3. Katona József: <i>Bánk bán</i>	2
4. Dumas: <i>A kaméliás hölgy</i>	3
5. Tirso da Molina: <i>A zöldnadrágos lovag</i>	4
6. Herczeg Ferenc: <i>Bizánc</i>	6
7. Schiller: <i>Stuart Mária</i>	6
8. Possonyi László: <i>Szilágyi Irma</i>	6
9. Herczeg Ferenc: <i>Déryné ifjasszony</i>	6
10. Molière: <i>Tartuffe</i>	6
11. Szigligeti Ede: <i>Lilicmfí</i>	6
összesen	47
előadás	

Ugyanebben az évadban a Nemzeti Színház a Népművelési Bizottság által a Magyar Művelődés Házban a munkásság részére rendezett előadásokon kívül a Népszínház épületében még 9 rendkívüli délelőtti munkáselőadást tartott a következő 7 műből:

1. Schiller: <i>Stuart Mária</i>	1943. X. 31.	1
2. Molter Károly: <i>Örökmozgó</i>	1943. XII. 5.	1
3. Tirso da Molina: <i>A zöldnadrágos lovag</i>	1944. I. 2.	1
4. Herczeg Ferenc: <i>Déryné ifjasszony</i>	1944. I. 16.	1
5. Dumas: <i>A kaméliás hölgy</i>	1944. II. 6., III. 5., III. 19. ...	3
6. Bibó Lajos: <i>Napfoltok</i>	1944. II. 20.	1
7. Sarment, Jean: <i>A 106. születésnap</i>	1944. III. 12.	1
7 mű	összesen	9
	előadásban	

Igazgatásom utolsó négy esztendeje alatt tehát összesen 203 munkáselőadást tartott a Nemzeti Színház a Magyar Művelődés Házában és 9 munkásmatinét a Népszínház épületében. Tekintettel arra, hogy a Népművelési Bizottság minden alkalommal teljesen megtöltötte a Városi Színház 2206 férőhelyes nézőterét, ez 447 818 nézőt jelentett. Hozzászámítva az 1943—44. évadban külön többletként az anyaszínházban tartott 9 előadás nézőit, összesen 462 374 nézője volt a megvalósított reform óta a Nemzeti Színház munkáselőadásainak.

Ha meggondoljuk, hogy 1935-ben az első öt munkás-matinét összesen 6980 néző nézhette végig, az utolsó évek nézőátlagáa évadonként pedig 50 111 volt, tehát a színház után érdeklődőknek ez a teljesen új rétege a kilenc szezon folyamán több mint meghétszereződött, felmérhetjük mind a Nemzeti Színháznak e szempontból az évtized folyamán végzett munkáját, mind pedig e munka eredményét.

A Nemzeti Színház megmentett iratainak ez az egyetlen kiragadott komplexusa bizonyára nem érdektelen kortörténeti adalék a magyar színészet szociológiájának megíratlan történetéhez.

Arbeitervertretungen im Budapest National-Theater

A. NÉMETH

Bei der Gründung des National-Theaters spielte der kleine und mittlere Adel die entscheidende Rolle und aus diesen Schichten kam auch der überwiegende Teil des Publikums ins neue Theater. Mit dem Eindringen des Bürgertums in die Reihen des Publikums sank die Zahl der Adligen, für die Befriedigung der kulturellen Bedürfnisse der Arbeiterschaft jedoch brachte es keine Veränderung. Das erste Beispiel zur Organisation von Theatervertretungen für die Arbeiterschaft gab anfang dieses Jahrhunderts die Thalia-Gesellschaft. Eine Fortsetzung dieser Initiative gab es nicht. Im National-Theater fand im Februar 1935 auf Anregung der Zeitung *Népszava* zum ersten Mal in organisierter Form eine sogenannte Aktions-Vorstellung für die Arbeiter mit dem Theaterstück *Bánk bán* statt und es wurde ein riesiger Erfolg.

Das Interesse begann sich sowohl von seiten der Parteien, wie auch von seiten der verschiedenen Vereine, Fabriken und Betriebe zu steigern. Als erste Form dieser Aktions-Vorstellungen wurde ein Teil der Karten oder die Gesamtzahl der Karten für eine bestimmte Vorstellung vom Theater gekauft und im Mitgliederkreis zu günstigen Preisen oder auch umsonst verteilt. Das Theater jedoch musste darauf achten, dass die Regiekosten dieser Vorstellungen ohne Defizit gedeckt wurden und dass diese Aktion nicht den Abendvorstellungen das Publikum entzog.

Vom Jahre 1935 an organisierte das National-Theater in einem eigenen Gebäude und im eigenen Wirkungskreis Arbeitervertretungen, jährlich 12–17. Im Jahre 1939 jedoch übergab es die Organisation der Arbeitervertretungen aufgrund der wachsenden Ansprüche der Hauptstädtischen Kommission für Bildungswesen. Von da an spielte das National-Theater jährlich 50 Vorstellungen mit Anrechtskarten und billigen Preisen im heutigen Erkel-Theater. Infolge der guten Organisation gab es keine finanziellen Verluste und auch vom künstlerischen Standpunkt aus betrachtet war das Unternehmen sehr nützlich, denn es gab den jungen Schauspielern Gelegenheit, ihr Talent zu beweisen.

Hier einige Beispiele für die Volkstümlichkeit und für den Erfolg der Arbeitervertretungen im National-Theater: In der Spielzeit 1935/36 gab es 5 Matinéen mit 6980 Zuschauern. In der Spielzeit 1943/44 liefen 47 Vorstellungen vor 50 111 Zuschauern.